

Kultura w nauczaniu języków obcych

W poszczególnych metodach nauczania języka obcego kultura obecna jest w różnym stopniu:

Metoda	Obecność kultury
Gramatyczno-tłumaczeniowa	Albo brak, albo tekst kultury jest materiałem do analizy językowej (gramatycznej) i tłumaczenia, np. sentencje łacińskie, fragmenty prozy.
Audio-lingwalna	Albo brak, albo tekst kultury jako materiał do słuchania i powtarzania, np. fragmenty filmów lub audycji radiowych.
Komunikacyjna, zadaniowa	Albo brak, albo jako dodatek do tematu komunikacyjnego lekcji („ozdobnik”, np. wiersz, przysłowie, piosenka, fragment prozy lub źródło wiedzy realioznawczej), czasami jako ilustracja zagadnienia językowego, materiał do ćwiczeń fonetycznych, rzadziej jako materiał do wprowadzania lub poszerzania słownictwa, inspiracja do dyskusji, punkt wyjścia do ćwiczeń językowych.
Kulturowa	Tekst kultury jest punktem wyjścia do działań kulturowych i językowych. Ważne jest założenie przeżycia kulturowego, stworzenie ku temu szansy. ¹

Zastosowanie w glottodydaktyce doświadczeń szkoły

Nie należy raczej stosować na lekcji jppo metod pracy ze szkół, gdzie uczy się literatury polskiej jako ojczystej, przede wszystkim analizy i interpretacji tekstu literackiego (choć na wyższych poziomach zaawansowania nauczyciel powinien swobodnie posługiwać się terminologią związaną z dziełem literackim: nazwami gatunków, opisem dzieła (np. narrator, podmiot liryczny, fabuła, akcja, sytuacja liryczna, bohater, bohater liryczny, narracja,

¹ Obszernie na ten temat w: J. Kowalewski, *Kultura polska jako obca?*, Kraków 2011.

rym, rytm, zwrotka, wers itd.). Niemniej niektóre pomysły warto zastosować. Dla potrzeb glottodydaktyki bardziej przydatne zdają się być „dawne” metody pracy z tekstem, w których dzieło literackie było traktowane jako wypowiedź autora skierowana do czytelnika – stąd praktycznie nieprzydatna będzie strukturalna analiza i interpretacja tekstu literackiego, przydatne np. pomysły interpretacji hermeneutycznej, gdzie znaczenie odkrywa się w toku interpretacji przez odniesienie treści zawartych w przekazie do konkretnej sytuacji egzystencjalnej. Zatem: nie rozpoznawanie tekstu, ale jego tworzenie, przebywanie bardziej w miejscach niedookreślonych, między wierszami, niż w literalnej „prawdzie” przekazu.

Szczególnie przydatne dla programu kulturowego wydają się:

➤ **Nawiązania, aluzje kulturowe (element analizy i interpretacji tekstu kultury)**

Warto bowiem wychodząc od tekstów najbliższych współczesności ukazywać korzenie kultury zapisane na kartach dzieł klasycznych. Przykładem może być lekcja z tekstami *Mojej piosnki II* C.K. Norwida i wierszem *** J. Podsiadły:

Atakowany o północy
subitem opon, gdy jak z procy
pijany szczył startuje mazdą –
tęsknię do tego kraju, gdzie grzechem jest popsuć bocianom gniazdo.

Budzony przez bas, przez dudnienie
bo sąsiad na full w citroenie
zapuścił techno, nowy remix –
tęsknię do tego kraju, gdzie kromkę chleba się podnosi z ziemi.

Dziwiąc się, że góra pieczywa
wśród zwałów sztucznego tworzywa
na miejskim śmietniku się wznosi –
tęsknię do tego kraju, gdzie kromkę chleba z ziemi się podnosi.
(...)

Filując z przydrożnego baru
na przechodzące mimo pary,
ciągnąc z wysiłkiem sok przez słomkę –
tęsknię do tego kraju, gdzie podnosi się z ziemi chleba kromkę.
(...)

Imagując sobie Boga,
na przykład jako Astro-Loga
dyktującego ruchy gwiazdom –
tęsknię do tego kraju, gdzie grzechem jest popsuć bocianom gniazdo.

Kombinując jak koń pod górę,
 skąd wytrzasnąć pieniędzy furę
 i jak dwóm na raz służyć panom –
 tęsknię do tego kraju, gdzie grzechem jest popsuć gniazdo bocianom.
 (...)

Nocując, gdzie się da, mocując
 się z sobą samym, ustępując,
 jak ustąpiły gonty, strzechy –
 tęsknię do tego kraju, gdzie popsuć bocianom gniazdo jest grzechem.

Żywiąc się kaszą oraz musli
 zwolniwszy bieg wzburzonych myśli,
 kiedy mi coraz mniej potrzeba –
 tęsknię do tego kraju, gdzie z ziemi podnosi się kromkę Chleba.

	Socjokultura	Realia	Doświadczenie kulturowe
Czytanie		wiersz *** J. Podsiadły	Wiersz <i>Moja piosnka II C.K.</i> Norwida
Słuchanie		Wiadomości telewizyjne	
Mówienie	Dyskusja	Charakterystyka Porównywanie Podawanie argumentów	
Pisanie	Artykuł do miejscowej prasy polonijnej pt. „Byłem w kraju tym...”		
Komunikacja	Kłopotliwe prośby, zwracanie uwagi.		
Gramatyka		Tryb warunkowy. Stopniowanie przymiotników i przysłówek.	

Przykładowe ćwiczenia:

1. Jacy są Polacy wg. C.K. Norwida? Proszę uzasadnić i ocenić, np. *Polacy są szczerzy, prawdomówni, ponieważ mówią to, co myślą (tak-tak, nie-nie, bez „światłocienia”). Myślę, że to dobrze, ale są sytuacje, kiedy nie do końca trzeba powiedzieć całą prawdę – to jest takt. Np...*
2. Jak widzi Polskę XXI w. Jacek Podsiadło w wierszu *** (*Atakowany o północy...*). Które obrazy zmieniły się od czasów Norwida, więc w ciągu ok. 150 lat? Czy zostało coś specyficznie polskiego? Proszę użyć zwrotów właściwych dla porównania (np. *Jeśli chodzi o..., Biorąc pod uwagę..., Mówiąc o..., Tak jak... tak i..., O ile... o tyle..., Jeżeli wówczas... to teraz..., Inaczej niż..., Podobnie...* i innych) oraz – w miarę potrzeby - form stopni wyższych przymiotników i przysłówków.
3. Proszę wyjaśnić i ułożyć zdania z wyrażeniami potocznymi: *Zapuć (włączyć) coś na full – / Kombinować jak koń pod górę – / Skąd wytrzasnąć coś? – / Robić coś, gdzie się da –*
4. Po obejrzeniu wiadomości telewizyjnych proszę uzasadnić swój punkt widzenia: do którego obrazu Polski i Polaków pasują wydarzenia dnia codziennego?
5. Komu i w jakich sytuacjach z wiersza J. Podsiadły zwróciłaś / zwróciłbyś uwagę, poprosiła / poprosił o zmianę zachowania? Czy podane niżej zwroty językowe mogłyby być przydatne? Odpowiednie kulturowo?
Przepraszam, czy mógłby pan / mogłaby pani coś zrobić / czegoś nie robić?/ Przepraszam, ale jest już późno i... / No i co się gapisz?/ Weź(że) wyłącz to radio! / Ej, ciszej trochę!
 Komu i w jakich sytuacjach zaobserwowanych w Polsce zwróciłaś / zwróciłbyś uwagę?
6. Proszę napisać artykuł do miejscowej prasy polonijnej pt. „Byłem w kraju tym...”. Proszę wybrać jedno z trzech rozpoczęć i dalej konsekwentnie dokończyć:
Polska to kraj pełen wartości i bardzo uporządkowany... / Polska to kraj bez wartości i panuje tam totalny bałagan... / Polska to przeciętny kraj europejski XXI wieku – pomieszane wartości i...
7. Podyskutujmy: Czy warto przestrzegać tradycji? Czym uzasadnić społeczną grzeczność – prawem, regulaminami, a może miłością bliźniego? „Prawda was wyzwoli” czy pół- i ćwierćprawdy? Proszę odnieść się do zdania: „Chleb zasługuje na szacunek, bo w chlebie zaczarowana jest ludzka praca”.

➤ Przekład intersemiotyczny

Polega on na zamianie jednego kodu semiotycznego drugim. Praca z tekstem kultury przebiega tu bowiem według modelu: **tekst kultury → emocja → ekspresja → wytwór lub konstrukt** (ruchowy, plastyczny,

dramowany, logorytmiczny). W przypadku glottodydaktyki szczególnie wartościowe wydaje się przekładanie informacji z kodu muzycznego na językowy, muzycznego na obraz oraz obrazu na język. Przykładem może być lekcja oparta na muzyce F. Chopina, fragmentach wiersza C.K. Norwida *Fortepian Szopena*.

I rozmawiają ze sobą struny cztery,
 Trącając się,
 Po dwie – po dwie –
 I szemrząc z cicha:
 (...)
 Byłem u Ciebie w te dni Fryderyku!
 (...)
 A w tym, coś grał: taka była prostota
 Doskonałości Peryklejskiej,
 Jakby starożytna która Cnota,
 W dom modrzewiowy wiejski
 Wchodząc rzekła do siebie:
     Odrodziłam się w Niebie
     I stały mi się arfą – wrota,
     Wstęgą – ścieżka...
     Hostię – przez blade widzę zboże...
     Emanuel już mieszka

Na Taborze!”

V

I była w tym Polska od zenitu
 Wszechdoskonałości dziejów
 Wzięta, tęczą zachwytu - -
 Polska – przemienionych kołodziejów!
 Taż sama, zgoła,
 Złoto-pszczoła!...

	Socjokultura	Realia	Doświadczenie kulturowe
Czytanie		Foldery reklamowe zachęcające do odwiedzenia Polski.	fragmenty wiersza C.K. Norwida <i>Fortepian Szopena</i>
Słuchanie		Fragmenty filmów – reklam turystycznych zachęcających do odwiedzenia Polski.	muzyka F. Chopina

Mówienie		Argumentacja.	
Pisanie		Opis.	
Komunikacja	Udział w dyskusji.	Opis.	
Gramatyka		Wyrażenia przyimkowe.	

Przykładowe ćwiczenia:

1. Zamknij oczy i posłuchaj muzyki F. Chopina – co widzisz?
2. Przeczytaj fragmenty wiersza C.K. Norwida *Fortepian Szopena* i wskaż symbole, które ukazują Polskę. Które z nich „zobaczyłeś / zobaczyłaś” zamkniętymi oczyma?
3. Przeczytaj foldery reklamowe, obejrzyj filmy – czy współcześni specjaliści od reklamy odwołują się do stereotypu Polski? A może kreują nowy?
4. Pociąg jadący przez Twój kraj zatrzymał się na chwilę w drodze. Opisz, co widzisz z okna pociągu? Użyj określeń miejsca: *za...*, *przed...*, *obok...*, *dalej...*, *w oddali widać...*, *nad...*, *między...* itd.
5. Spróbuj namalować obraz z okna pociągu: obraz w Polsce lub w swoim kraju.
6. Opisz pejzaże polskie na obrazach polskich malarzy, np. J. Chełmoński: *Kaczki nad wodą*, *Droga w lesie*, *Puszcza*, *Pejzaż z rzeką*, M. Gieryski: *Krajobraz leśny*, J. Chełmoński: *Wiosna-Potok*, *Jesień*, *Zachód słońca zimą*, *Burza*, J. Fałat, *Śnieg*, *Krajobraz zimowy z rzeką*, S. Witkiewicz, *Kwitnące jabłonie*.
7. Podyskutujmy: Jak Ty widzisz Polskę? Co sądzisz o stereotypach?

➔ Program kulturowy w nauczaniu języka polskiego

Głównym założeniem programu kulturowego jest to, że język jest tylko częścią kultury, na zajęciach służy pomocą w poznaniu kultury jako szerszej całości, ale jest tylko jednym z kodów, który może być uzupełniany przez inne: muzykę, ruch (np. taniec), śpiew, obraz, gesty, dźwięki. Takie podejście daje szansę na uczestnictwo w kulturze uczniów o różnym poziomie znajomości języka polskiego. Współodczuwanie (żalu, wzruszenia, sympatii i antypatii...), doświadczenie przynależności do wspólnoty jest również formą kontaktu kulturowego. Efektem prac nad ideą programu kulturowego było też opracowanie uniwersalnego katalogu kulturowego.

Zachowania socjokulturowe są kategorią nadrzędną. Ich czynnemu poznawaniu towarzyszyć powinna wiedza realioznawcza i doświadczenie kulturowe – już od poziomu A1. *Novum* programu kulturowego polega na odwróceniu proporcji (od poziomu B1) – to doświadczenie kultury zmieniające się w wiedzę realioznawczą staje się kategorią nadrzędną – by poprzez pogłębianie sytuacji socjokulturowych (w tym socjolingwistycznych) prowadzić do rozwoju umiejętności językowych. Takie odwrócenie relacji pozwala na uniknięcie problemów z konstrukcją programów komunikacyjnych (i zadaniowych) dla wyższych poziomów zaawansowania, kiedy to „komunikacją” staje się wyrażanie skomplikowanych stanów emocjonalnych, rozumienie tekstów, pisanie różnych form wypowiedzi czy wypowiadanie *expose*.

Lekcje realizujące program kulturowy metodą kulturową

Metoda kulturowa realizująca program kulturowy łączy metodykę nauczania języków obcych metodą komunikacyjną z tekstami kultury:

	mówienie	czytanie	słuchanie	pisanie	gramatyka
socjokultura					
realia					
doświadczenie kulturowe					

Każda lekcja (spotkanie kulturowe) powinna maksymalnie wypełniać powyższe pola. Przykład ćwiczeń według metody kulturowej do pracy z tekstem kultury: Adam Mickiewicz, *Stepy Akerskie*:

1. Jesteś przewodnikiem – co powiesz wycieczce, która wjechała w „stepy akerskie”? Zaczynij: *Proszę państwa, jesteście..., widzimy..., proszę zwrócić uwagę na..., tam w oddali widać...*
2. Opowiedz o swoich wrażeniach z podróży do „stepów akerskich”: powiedz to oficjalnie, np. w szkole na lekcji i nieoficjalnie, np. kolegom lub w rodzinnym domu. Przekaż emocje: pozytywne (podało Ci się) i negatywne (nie podobało Ci się). Oceń widziane miejsce.
3. Czy byłeś kiedyś na wycieczce w pięknym miejscu? Gdzie to było?
4. Jesteś przewodnikiem w swojej miejscowości. Do jakiego najpiękniejszego miejsca zaprowadziłbyś wycieczkę z Polski? Co byś im powiedział? Na co zwróciłbyś uwagę? Czy potrafiłbyś poetycko przekazać piękno tego miejsca – za pomocą porównań, metafor i epitetów?

5. Dokonaj parafrazy wiersza, umieść w nim realia swojej miejscowości:

Wjechałem na (do) .....,
Wóz .....;
Wśród....., wśród.....,
Omijam.....
Już mrok zapada, nigdzie.....,
Patrzę w niebo, gwiazd szukam,..... ;
Tam z dala błyszczy.....? tam .....?
To błyszczy....., to.....
Stójmy! - jak cicho! – słyszę.....,
Których.....;
Słyszę.....,
Gdzie.....
W takiej ciszy! - tak ucho natężam ciekawie,
Że słyszałbym..... – Jedźmy.....